

Посилання на статтю

Артеменко В.О. Структура чинників впливу на конкурентоспроможність підприємств АПК / В.О. Артеменко, С.І. Мельник // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2010. – № 4(36). – С. 104-110. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/36/10avokpa.pdf>

УДК 65.012.12

В.О. Артеменко, С.І. Мельник

СТРУКТУРА ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Розглянуті основні групи чинників, що впливають на конкурентоспроможність аграрного підприємства. Рис. 1, табл. 1, дж. 5.

Ключові слова: конкурентоспроможність, підприємство, чинники, вплив.

В.А. Артеменко, С.І. Мельник

СТРУКТУРА ПОКАЗАТЕЛЕЙ ВЛИЯНИЯ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ АГРАРНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ АПК

Рассмотрены основные группы показателей, влияющих на конкурентоспособность аграрного предприятия АПК. Рис. 1, табл. 1, ист. 5.

V.A. Artemenko, S.I. Melnik

STRUCTURE OF INFLUENTIAL INDEXES OF THE AIC AGRICULTURAL ENTERPRISE`S COMPETITIVENESS

Main groups of indexes which influence competitiveness of the AIC agricultural enterprise are considered.

Актуальність теми. Розвитку конкурентоспроможності, яка є запорукою стабільної діяльності підприємств, сприяє світова практика управління підприємствами, яка спрямована на забезпечення довгострокових переваг шляхом використання унікальних можливостей підприємств. Конкурентні стосунки як механізм взаємодії агентів на ринку задають параметри ринкової економіки, визначають функціональні залежності в системі підприємницьких стосунків, забезпечують розширене відтворення у сфері агропромислового комплексу. Теоретичні аспекти аналізу конкурентних стосунків, не будучи діаметрально протилежними, є доповнючими та групуються в еволюційний і виробничий підходи, згідно з якими формування конкурентного середовища в економіці України є, з одного боку, результатом інституційних реформ, а з іншого – новим етапом в еволюційному розвитку агровиробничої системи. Причому зі специфікою конкурентної боротьби визначається особливостями і параметрами конкурентоспроможності й організаційної стійкості підприємств, які формуються як під впливом чинників зовнішнього макроекономічного середовища, так і згідно специфіці внутрішньофірмових стосунків, корпоративної культури, соціально-психологічних характеристик підприємців. Недостатня дослідженість структури та

впливу чинників на конкурентоспроможність підприємства, визначення сукупності чинників та їхньої оцінки зумовили актуальність досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій. Числені аспекти формування конкурентоспроможності підприємств, її складових для стабільного розвитку діяльності підприємств розглянуто в роботах таких вітчизняних учених, як В.М. Гончаров, П.К. Канівський, П.Т. Саблук, В.Г. Ткаченко та інші [1-5]. Наукові роботи вітчизняних учених визначається, що конкурентоспроможність підприємств є складним поняттям, залежним від багатьох чинників. і відіграє роль комплексного показника діяльності підприємства. З іншого боку, конкурентоспроможність є динамічною економічною категорією, яка потребує постійного розвитку й підтримки.

Мета статті – наведення результатів дослідження з визначення чинників впливу на конкурентоспроможність підприємства.

Основний матеріал досліджень. Формування конкурентоспроможності підприємства базується на можливостях підприємства протистояти впливу чинників і елементів зовнішнього середовища. Сукупність елементів зовнішнього середовища, що мають вплив на конкурентоспроможність підприємств АПК, можна об'єднати в кілька груп: державне регулювання; товарні ринки; ринкова інфраструктура; природно-ресурсний потенціал галузі; трудові ресурси галузі й ін. Істотним завданням при формуванні конкурентоспроможності є вивчення чинників, що найбільшою мірою впливають на підприємство, його діяльність і продукцію, усе те, на що звертає увагу суспільство. У сукупності чинників, що впливають на конкурентоспроможність підприємства, обумовлюють зміни на підприємстві, можна виділити кілька груп (табл. 1).

Сприяють розвитку конкурентоспроможності інноваційні процеси, які підтримуються державою, а також стандарти на готову продукцію. Стандарти регламентують діяльність підприємств, склад і якість продукції, отже, дозволяють виробникам показати відповідність їхньої продукції і процесів державним вимогам. Представлення звітів державним установам дозволяє вигідно висвітлити діяльність підприємства як перед державними установами, так і перед суспільством. Забезпеченість економіки власними природними ресурсами дозволяє виробникам одержати конкурентні переваги, що безумовно здійснюють внесок у формування конкурентоспроможності. Високий освітній рівень населення обумовлює адекватну оцінку діяльності підприємства та його вплив і внесок у розвиток суспільства. Високий культурний рівень суспільства сприятиме підвищенню конкурентоспроможності через формування обґрунтованих вимог, запитів до продукції та підприємства з боку споживачів на підставі реального стану економіки, соціально-економічних та екологічних сценаріїв розвитку суспільства.

Таблиця 1

Основні групи елементів і чинників зовнішнього середовища, що мають вплив на конкурентоспроможність підприємств

Елементи зовнішнього середовища	Чинники, що сприяють розвитку конкурентоспроможності	Чинники, що стримують конкурентоспроможність
Державне регулювання економіки	підтримка інноваційних процесів; наявність стандартів на продукцію; державний контроль за доброякісністю і безпекою продукції; закони про охорону власності, реєстрація ТМ	митні обмеження по імпорتنій продукції; регулювання ціноутворення; ліцензування видів діяльності
Ресурсний потенціал	забезпеченість економіки власними природними ресурсами	рівень негативного екологічного навантаження
Трудові ресурси	освітній рівень населення; чисельність населення; високий рівень заробітної	вікова структура населення; вартість робочої сили; рівень завантаження

	плати	трудова ресурсів; міграція робочої сили
Ринкова інфраструктура	високий технічний рівень інформаційних комунікацій; розгалуженість і насиченість транспорту; стан банківського і страхового обслуговування та ін.	рівень розвитку спеціалізованих посередницьких організацій; наявність фінансових організацій
Виробнича база	вартість основних виробничих фондів; обсяг капіталовкладень в оновлення основного капіталу	рівень зносу основних фондів; питома вага активної частини основних фондів

Між тим необхідно пояснити і певні чинники, що стримують розвиток конкурентоспроможності підприємств. До таких слід віднести стійкість позицій лідерів, що означає наявність сформованого кола відомих виробників на ринкових нішах. У такому разі підприємству не просто залучити до себе споживачів, тим більше сформулювати коло постійних. Нерівномірний географічний розподіл населення також впливає на процеси формування конкурентоспроможності підприємства через необхідність розробки додаткових маркетингових та інформаційних проєктів. Швидкість оновлення асортименту; техніко-економічні характеристики нової і перспективної продукції; маркетингова діяльність конкурентів також не є чинниками, що стимулюють розвиток конкурентоспроможності підприємства, адже підприємство в цих випадках змушене працювати постійно в напруженому режимі, витрачаючи значні ресурси на збереження та розвиток ринкових можливостей. Рівень розвитку технологій; наукові відкриття; науково-технічні прогнози розвитку й удосконалення виробництва також вимагають від підприємства великої уваги, витрат коштів з метою використання сучасних технологій, адже технічне відставання має несприятливі наслідки для конкурентоспроможності підприємства.

Зовнішнє середовище, у якому діє підприємство, формує сукупність чинників, під впливом яких змінюються основні аспекти його діяльності. Види впливу як зовнішнього середовища, так і чинників на конкурентоспроможність підприємства різноманітні, у зв'язку з чим при їхньому розгляді є необхідним використання системного підходу, який дозволить певним чином їх упорядкувати.

Конкурентні стосунки є|з'являються| іманентно властивими в аграрній| сфері, що зумовлює важливість розробки стратегій конкурентної боротьби для підприємств, що оперують на насиченому аграрному ринку. Основні передумови формування конкурентних стосунків в системі продовольчого ринку наведені на рис. 1.

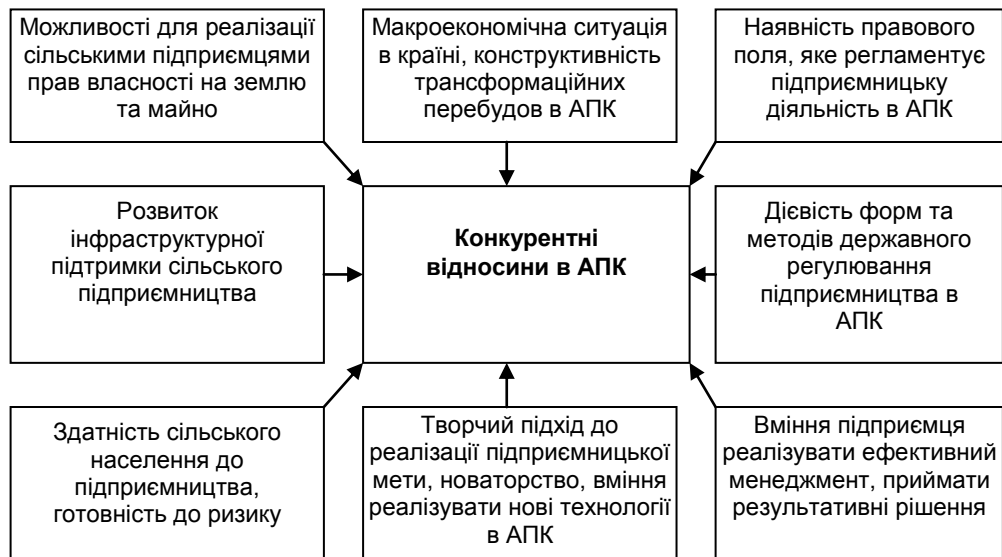

Рис. 1. Система економічних чинників, що сприяє розвитку конкурентних стосунків в АПК

Агропромислове виробництво має низку різноманітних особливостей, які варто враховувати при обґрунтуванні концепції формування конкурентних переваг підприємств галузі. Під макрорівнем розуміють всі ті умови, які товаровиробник, як правило, не може змінити, але їх необхідно враховувати, оскільки вони впливають на стан його справ. До них відносять: ґрунтово-кліматичні умови, демографічне й економічне середовище, законодавчу базу, технологічно-інноваційний розвиток.

Ґрунтово-кліматичне середовище зумовлює сезонність аграрного виробництва, визначає його виробничий напрямок, тому що типи ґрунтів, вміст вологи в них, температура повітря є основою для вибору і вирощування сільськогосподарських культур. Природне місцезнаходження земельної ділянки впливає на урожайність, терміни збирання і якість продукції. Тому при плануванні свого виробництва товаровиробнику доводиться враховувати природні умови, здійснювати підбір сортів сільськогосподарських культур, найбільш пристосованих до місцевих умов.

Вплив демографічних умов проявляється у переселенні мешканців із села в місто, старінні сільського населення, зміні в показниках народжуваності і смертності, різній щільності населення, вибуття з виробництва молодих, ділових, кваліфікованих працівників – усе це впливає на структуру й обсяг виробництва. Для запобігання негативних наслідків даного характеру доцільно на локальному і регіональному рівнях, при розробці перспективного плану розвитку, передбачати розвиток соціальної інфраструктури, організацію нових робочих місць, соціального захисту працівників, залучення молодих фахівців.

Аграрне виробництво відчуває, мабуть, найважчий пресинг, що виявляється в інфляції, низькій купівельній спроможності населення, диспаритеті цін на продукцію сільського господарства і промисловості, недосконалій системі ціноутворення, високій вартості обігових коштів, відсутності пільгового кредитування, інтегруванні у світові співтовариства тощо.

Звичайно, боротися з кризою, яка має національні масштаби, окремі підприємства не в змозі, але вони мають можливість проводити гнучку політику, здатну пом'якшити небажані наслідки цього фактора.

Зміни в законах, несвоєчасна розробка необхідних юридичних документів, недосконалість законодавчих актів гальмують формування ринкового середовища. Ігнорування даного фактора послаблює конкурентні позиції підприємства, тому що юридична база – це основа при укладанні контракту, угоди, активізації підприємницької діяльності.

Технологічно-інноваційний розвиток відображає рівень науково-технічного стану галузі, наукове забезпечення технологічного процесу. Використання нових технологій стосовно до конкретних умов може привести до підвищення конкурентоспроможності або до її зниження. Отже, стратегія будується на інноваційному принципі. Варто передбачити низку мотиваційних заходів для фахівців усіх рівнів, які активно використовують передові розробки науки. На регіональному рівні необхідно стимулювати підприємства, що застосовують у своєму виробництві новітні технології.

Під факторами внутрішнього середовища варто розуміти такі, які піддаються контролю товаровиробника. Найважливішими з них є: фінансовий стан, технологія виробництва, організаційна структура управління, інформаційно-статистична база, кадрова політика, постачальники.

Досягнення конкурентоспроможності прямо залежить від наявності фінансових ресурсів, тому що це, насамперед, можливість використання "ноу-хау" в процесі виробництва, лідерство за якістю, інноваційні програми. Тому необхідна точна оцінка доходів і витрат, як у короткостроковому, так і в довгостроковому періодах, рентабельності, структури капіталу, ліквідності, платоспроможності, наявності і джерел надходження коштів.

Добре налагоджена робота функціональних служб: планово-економічної, технологічної, обліково-фінансової – основа конкурентоспроможності підприємства. В зв'язку з цим доцільно передбачити створення такої організаційної структури, яка визначала б: взаємодію всіх служб, підлеглих одній меті – досягнення стійких конкурентних позицій; участь кожного працівника в розробці шляхів її реалізації; високу оперативність у прийнятті рішень; кращу мотивацію працівників до більш продуктивної праці, введення економічних методів управління, включення маркетингової служби.

Сформувані досконалу інформаційно-статистичну базу в сучасних умовах досить складно, але при розробці конкурентної стратегії вона є найбільш вагомим інструментом, тому що в умовах ринкової економіки збір інформації про витрати, технологічні прийоми, організацію виробництва як конкурентів, так і власного підприємства, про досягнення науки є просто необхідним.

Технологія виробництва є, мабуть, основним інструментом, здатним формувати стійкі конкурентні позиції. Тому доцільно розробити адаптивну систему господарювання, спрямовану на підвищення продуктивності сільгосппродукції і продуктів її переробки. Основні розділи системи: обробіток ґрунту, технічне забезпечення виробництва, кормова база, хімічний захист, стимулювання росту продуктивності тощо.

Впровадження виробничих процесів залежить від персоналу, від його знань, компетентності, кваліфікації, дисципліни, мотивації, здатності вирішувати проблеми, сприйнятливості до навчання, тобто від кадрової політики.

При організації діяльності суб'єктів господарювання постачальників підбирають, виходячи з ціни на їхній товар, термінів постачання, якості продукції, готовності в разі потреби піти назустріч і т.д. Американські вчені Р. Хейс, С. Уілрайт, К. Кларк вважають, що для підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно постачальників перетворити у своїх компаньонів, обмінюватися з ними інформацією, залучати їх до спільного вирішення загальних виробничих проблем. Підпорядкування технологічного процесу, починаючи від

постачання матеріально-технічних ресурсів і закінчуючи реалізацією продукції, одній меті значно зміцнить конкурентні позиції галузі.

В аграрній сфері найбільшого поширення набувають нецінові методи конкуренції. На відміну від інших галузей, де падіння цін і доходів призводить до переливання капіталу з галузі в галузь і до зростання споживання, в аграрній сфері ці процеси не завжди сприяють підвищенню рівня споживання та міграції капіталу в інші галузі. Для агропромислового комплексу властивий більш сталий характер та постійний попит населення на багато видів продукції.

Аграрне виробництво має свої особливості і у зниженні витрат на виробництво продукції. Якщо в промисловості це є основним фактором здійснення цінової конкуренції, то в аграрному виробництві скорочення витрат має ряд обмежень. Досягнути значних конкурентних переваг в агропромислового виробництві можна лише при наявності в державі паритету цін, тобто співвідношення між цінами на сільськогосподарську продукцію і цінами на засоби виробництва, товари та послуги, які воно споживає, має залишатись постійним.

У будь-якому випадку реалізація конкурентних переваг на зовнішньому ринку є похідною від внутрішньої економічної стабільності, забезпечення дотримання внутрішніх та міжгалузевих балансів підкомплексу, координації дій багатьох його суб'єктів для досягнення єдиної стратегічної мети. При цьому в умовах нарощування темпів і агресивності розвитку глобальної економічної системи важливим є забезпечення економічної безпеки країни, і зокрема – її продуктової безпеки в контексті здійснення виробничих операцій.

Сукупність чинників, що мають вплив на підприємство, його діяльність та продукцію, є умовою формування елементів конкурентоспроможності як реакцію на дію зовнішніх чинників і необхідність розвитку внутрішніх можливостей під впливом розвитку ринку. Таким чином формується сукупність складових конкурентоспроможності, що відповідають сучасним вимогам ринку, адекватно реагують і протидіють чинникам впливу зовнішнього середовища, допомагаючи розвивати внутрішні можливості для підвищення стійкості розвитку підприємства, стабільності функціонування в ринкових умовах і умовах світової конкуренції. У разі наявності конкурентних переваг підприємства вони можуть як стримувати дію чинників впливу зовнішнього середовища, так і розвивати можливості та потенціал внутрішнього середовища: соціальний і культурний стан в країні, економічний стан країни, політичні, науково-технічний прогрес, міжнародні події, природно-ресурсний потенціал, ринкова інфраструктура, державне регулювання та законодавча база, маркетингові, фінансові, технологічні, інформаційні.

Роль конкурентоспроможності підприємства в розвитку можливостей внутрішнього середовища досить значна, адже сприяє розвитку всіх складових внутрішнього середовища та внутрішніх чинників, що впливають на успішність роботи систем підприємства: організаційно-управлінські, техніко-технологічний, інноваційні, соціально-психологічні, інформаційні, фінансові, інвестиційні, культура виробництва, продукція, кадрова політика і система мотивації, якість устаткування, умови праці, ефективність комунікацій. Здатність конкурентних переваг підприємства протистояти впливу елементів і чинників зовнішнього середовища свідчить про те, що конкурентоспроможність підприємств складає сукупність виробничо-фінансових, інтелектуальних і трудових можливостей підприємства, які забезпечують йому стійкі, конкурентні позиції на ринку в умовах дії чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Висновки. Таким чином, проблема підвищення конкурентоспроможності і забезпечення конкурентних переваг підприємств в ринкових умовах є однією з

найбільш актуальних на сьогоднішній день. Це обумовлює необхідність створення на кожному підприємстві ефективної системи управління конкурентними перевагами та конкурентоспроможністю, що дозволить забезпечити певні конкурентні позиції підприємства на ринку, а також буде сприяти виявленню й утриманню довгострокових конкурентних переваг. Визначення складових конкурентоспроможності підприємства має враховувати не тільки основні чинники впливу зовнішнього середовища, а й основні контактні аудиторії зовнішнього середовища, як ті, що впливають на підприємство, так і такі, на які впливає підприємство. Необхідно врахувати не тільки елементи зовнішнього середовища, що впливають на підприємство, або такі, що мають з підприємством взаємний вплив, а й ґрунтовані напрями основних сфер діяльності підприємства. Особливо складові конкурентоспроможності підприємства мають орієнтуватися на цільову аудиторію, фокус-групи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Канівський П.К. Розвиток агропромислового виробництва в умовах СОТ / П.К. Канівський // Агропромисловий комплекс України : наук. зб. VII Пленуму Спілки економістів України (м. Житомир, 26 верес. 2008 р.); під заг. ред. В.В. Оскольського. – К.: Аратта, 2009. – С. 41-47.
2. Саблук П.Т. Доповідь про стан і перспективи розвитку АПК України / П.Т. Саблук // АПК України. Наук. зб. VII Пленуму Спілки економістів України та Всеукраїн. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 26 верес. 2008 р.) / за заг. ред. В.В. Оскольського. – К.: Аратта, 2009. – С. 6-30.
3. Ткаченко В.Г. Итоги реформирования и пути повышения эффективности использования земли / В.Г. Ткаченко, Ю.Ф. Наумов // Земельна реформа в Україні. Матеріали студентської наук.-практ. конф. [„Земельний кодекс України та шляхи підвищення ефективності використання земельних ресурсів”] (Луганськ, 9-11 квіт. 2002 р.) М-во аграр. політики, ЛНАУ. – Луганськ: ЛНАУ, 2002. – С. 3-7.
4. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: учеб. пособие / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Эксмо, 2004. – 544 с.
5. Цал-Цалко Ю.С. Стратегія розвитку і реалізації потенціалу АПК: колективна монографія / [Ю. С. Цалко, П.Т. Саблук та ін.]. – Житомир: Житомирське обласне об'єднання громадської організації "Спілка економістів України", 2008. – 392 с.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2010 р.